

Крилаті (Травень-Червень 1993)

Колись наші предки вірили, що кожний куток природи має свого володаря. Народня уява створила вірування про різні нелюдські сотворіння, які живуть у лісах та водах. Люди цим пояснювали, чому дехто не повертався з лісу або топився у воді.

ВОДЯНИК

У ріках, озерах та болотах сидять водяники. Це водяні царі, що володіють усією водою світу. Водяники опікуються рибою і стережуть, щоб ніхто не вчинив цьому царстві шкоди. Водяники живуть у кришталевих палатах на дні річок та озер. Народ уявляв водяника у вигляді старого волохатого діда з довгою неупорядкованою білою бородою. Його голос сильний, але не такий, як у людини. Люблять водяники перевертати човни. Рибалки мусять знати, як поводитися із водяником і задобрювати його, а то водяник буде холітати човном і не дасть ловити рибу. Водяники можуть бути дуже злі та мстиві. Сильну шкоду роблять людині, коли вона непрошеною вривається до водяного царства. Буває, що водяники хапають за ноги людину, як купається у ріці чи озері, і топлять її. Щоби цього не сталося, треба конче перехреститися, коли входиться до води.

РУСАЛКИ

Як у других народів, так і серед українців було вірування, що у водах живуть дівочі сотворіння - русалки. Але українці не уявляли русалку у виді пів-людини із рибячими ногами, але як повну ростом дівчину. Русалки гарні виглядом і ходять із розпущеним волоссям, що звисає з голови на довжину тіла і служить їм замість вбрання. Русалками стають молоді дівчата, що втопилися перед тим, як були охрещеними. Коли буває ніч із повним місяцем, русалки виходять із води на берег ріки чи озера і там граються, танцюють, співають та проводять хороводи-танці при світлі місяця. Своїми танцями русалки заманюють людей у глибини озера чи ріки, з яких людина вже не виходить. Особливо молодих дівчат не пускають русалки від себе; сміхом та забавами кличуть піти з ними на дно води поглянути на кришталеву палату, в якій вони живуть.

ЛІСОВИК

У лісі живе та всім керує лісовик. Він господар лісу, що доглядає і стереже лісові тварини. Уся лісова звірина слухає його. Народня уява змальовує лісовика то дуже високим, то як малого бородатого дядька із вбранням, що нагадує кору дерева. Лісовики живуть на зарослих деревах або в дуплі сухого дерева.

У ночі лісовик дико верещить, здіймає галас. Він любить лякати людину, збивати її з дороги й змушувати блукати по лісі. Тому, входячи до лісу, треба людині перекликуватися, бо можна викликати лісовика, який любить відкликватися людям і заманювати їх у непрохідні частини лісу. Коли у лісі б'ються лісовики, здіймається великий вітер-буря.

МАВКА

У лісах також живуть мавки. Вони з'являються людям, як гарні та стрункі дівчата з розпущеними чорними косами. Мавки дуже веселі та грайливі, постійно забавляють себе, але замовкають перед грізним поглядом лісовика, коли він розсерджується. Люблять мавки гойдатися на галузках дерев, мовби сиділи у колисці. Із людьми поводяться привітно та лагідно. Людей приваблюють до себе співом, а особливо звертають увагу на молодих хлопців. Ті, що йдуть за ними не все повертаються із лісу. Нерідко мавки допомагають людям, охороняють від дикого звіря і т.д.

Роман Завадович

ПРО ЛИЦАРЯ І ПАВУКА

Леся Українка ще з дитячих літ любила читати книжки або слухати про те як жили люди колись у давнину, які в них були звичаї, а найбільше її цікавило, як вони обороняли свою волю перед ворогами. А чому питаєте? Бо її власний, рідний край, Україна, був у московській неволі.

То ж не дивно, що Леся Українка писала твори про боротьбу різних народів за волю — а все так, щоб із цього була користь і наука її рідному народові. До таких її творів належить віршоване оповідання /поема/ "Роберт Брюс". За кілька років цю гарну поему ви напевно самі прочитаете, а тепер послухайте, про що в ній розповідається.

Діялося це в країні, що по-українському називається Шотляндія, а по-англійському - Скотленд. (Мешканці тієї країни, Шотландці, є і в Америці, ви їх напевно бачили мужчини часто виступають у походах і парадах у кратчастих спідничках, а їх оркестри грають на шкіряних дудах.) Тепер шотляндці живуть разом з англійцями в одній державі, але 600 літ тому вони мали власну незалежну державу. І сталось так, що пішов на них війною король Англії, Едвард. У рішальному бою велике й сильне англійське військо почало перемагати шотляндців. Тоді король Едвард припинив бій і наказав оголосити такий заклик; "Шотляндці! Пощо проливати кров, помиримось! Піддайтесь під мою владу! Всім шотляндським лицарям я залишу їх майно, а тільки селяни хай платять мені податки!" Усі багаті шотляндські, лицарі без вагання погодилися на це, раді, що король не відбере в них їхніх замків і багаств. Тільки один чесний лицар, Роберт Брюс, не захотів піддатися чужій владі. Він закликав шотляндських селян до дальшої боротьби, до повстання проти англійців. Селяни послухали його, узброїлися і під проводом Роберта Брюса вдарили на ворогів. Але в шотляндців була замала сила. Їх військо було розбите і багато борців полягло. Та це не зневірило шотляндців, вони ще раз зібрали військо і знов були розбиті. Шість разів шотляндські герої повставали вали на свого ворога і шість разів ворог їх орзгромлював.

Нарешті шотландців огорнула зневіра. Останки їхнього війська розійшлися додому, і Роберт Брюс залишився сам. Тяжко він зажурився, бо й він втратив надію на визволення свого краю. Заховався в самотній хатині на березі моря і чекав на корабля, що мав його завести далеко, далеко на чужину.

І тоді побачив він на стелі хатини павука, що сплітав свою сітку. Павук спускався по нитці із стелі й силкувався причепити її до стіни. Шість разів нитка обривалася, і павук падав на землю, але за кожним разом, не зважаючи на невдачу, вилізав знову на стелю і починав снувати свою нитку від початку. За сьомим разом йому таки вдалося причепити нитку до стіни. Тоді Роберт Брюс схопився на ноги і крикнув: "Та невже таки лицар має менше снаги /завзяття, сили/, ніж павук?" В

його груди вступила нова сила. Десь пропала зневіра. Він знову запалав бажанням поборотися з наїзниками. Сів на коня і, пробігаючи від села до села, закликав земляків ще раз стати до бою.

Послухали шотляндці свого завзятого провідника Брюса, вдарили на ворогів, і тим разом їм усміхнулося щастя: побили військо короля Едварда, прогнали його зі свого краю, а невтомного лицаря-героя вибрали своїм королем - королем вільної Шотляндії.

Таку то дивну подію розказала Леся Українка у своїй поемі, і закінчила її такими словами:

І за те хвала Роберту Брюсу,
Що за волю так відважно бився.
Так відваги і завзяття в праці
Він в малого павука навчився.

Відвага і завзяття борця за волю Роберта Брюса дуже подобалися Лесі Українці. Вона ж завжди у своїх творах прославляла героїв, що боролись і добивались батьківщини. І вам, дорогі друзі, також напевно подобається Роберт Брюс. Він також мав замок і маєтки, та не покорився чужому королеві на те, щоб той дозволив йому далі жити в достатках, але в неволі. Роберт усе своє майно, усі свої сили, цілого себе віддав рідному краю, щоб тільки вернути йому волю. Він не піддався ні розпуці ні безнадії, і так довго зривався раз-у-раз до боротьби, доки нарешті таки не здобув перемоги.

Успіхи в житті, в праці, в науці завжди здобуває той, хто не знав зневіри.

Леся Українка

МЕТЕЛИК

(Ілюстрації П. Холодного)

Бідний нічний сірий метелик сидів у темному вогкому льоху, за бочкою з капустою. Сидів він сумно, стуливши свої темні крильця. Так смутно йому було, дармащо не був він таким самотнім — мав таки сусіда: сусід той був лилик. Але з того сусідства невелика була користь для метелика:

лилик був неговіркий, понурий і до того ще з якимсь презирством дивився на бідного метелика, — сказано, нерівня!

Лилик сидів тихо в своєму куточку, ні за чим не жалкував та нічого й не бажав, хіба тільки кута ще темнішого, щоб сидіти там спокійно і ніколи того прикрого, вразливого світла не бачити. Правда, тут у льоху теє світло не дуже докучало,

— а все таки часами дехто надходив зі свічкою, навіть часом над бочкою нахилився, набираючи капусти, — і це було дуже прикро лиликові. Коли б сила, він теє світло крилами згасив навіки!

Метелик на своїм недовгім віку ще не бачив світла, душею тільки чув, що десь є сторона краща, ясніша, ніж його рідний льох бо часом з малого віконця, що було в льоху, падав блідесенький промінь. Та не міг метелик розібрати, що то воно таке теє світло і яке воно повинно бути. У темному куточку промінець той був ледве примітний, — тоненький, як ниточка, та блідий, мов погляд недужої дитинки. Летіли шукати того світла метелик не мав відваги й сили.

Хто знає, може наш метелик так і вік свій короткий звікував би у темряві самотній, — та інша доля судилася йому. Якось прийшла служниця по капусту до льоху та й поставила свічку долі, якраз навпроти метелика. Боже, яким величним, блискучим, повабним здалося метеликові те світло! Він затріпотів крильцями і хотів кинутися на нього, але служниця в ту хвилину взяла свічку й подалася геть із льоху. Не втерпів метелик, забув своє безсилля, забув свою несвідомість. „Світло, світло!“ — і полинув за ним. Лилик тільки свиснув йому вслід, потім заліз ще далі за бочку й заснув. Нічого йому ніколи не снилося. А метелик летів та й летів за тою свічкою так швидко, скільки сил було в його крильцях.

Аж ось опинився у великій кімнаті, де сиділо за столом велике товариство. На столі стояла ясна-ясна лампа, — метелик аж оторопів від того проміння і безсилий упав на стіл, тріпочучи крильцями. Хтось із товариства хотів був його прогнати зі стола, але він, опам'ятавшись, знову зірвався й почав кружляти понад лямпою щораз меншими і меншими колами: хотів бачити якнайближче те ясне сонце, яким йому здавалася лампа. Чи думав він, що там життя стратить? Хто ж бачить смерть у сяєві? Воно горить, миготить, міниться, — там світло, там життя! Метелик летить все ближче, ближче до згубливого світла. Даремне його відганяли. І от влетів він у самий полумінь. Трісь! Оце ж йому й смерть! Лампа спалахнула, а далі знову почала горіти з такою самою ясністю, як і перше. „Дурне створіння! — мовив хтось із товариства: — Хто велів йому летіти на вогонь? І женуть його, так ні, лізе! Дурному дурна й смерть!“

А хіба ж розумнішою була б його смерть, якби він навіки заснув у темному льоху? Те світло спалило його, але він рвався на простір! Він шукав світла!

